

PROLOGAS

Alicijos Berenson dienoraštis

Liepos 14-oji

Nesuprantu, kam aš visa tai rašau.

Netiesa. Gal ir žinau, tik nenoriu to pripažinti.

Neišmanau, kaip pavadinti tai, ką rašau. Dienoraščiu? Būtų per daug pretenzinga. Aš juk neturiu ko pasakoti. Dienoraštį rašė Anė Frank ir Samuelis Pipsas. Bet jie – tai ne aš. Vadinti gyvenimo aprašymu? Skamba per daug moksliskai. Tada turėčiau rašyti kasdien, bet aš to daryti nenoriu. Jeigu tai būtų kasdienė būtinybė, man greitai nusibostų.

Gal geriau nevadinti niekaip? Neužvardinta rašliava, prie kurios prisėsiu kartkartėmis. Šitaip man labiau patinka. Tai, kas įvardyta, neleidžia matyti visumos ar išvelgti prasmės. Turi susitelkti į žodį; o žodis – tai tik menka smulkmena, ledkalnio viršūnė. Žodžiai man – keblus dalykas. Aš mėštau vaizdiniais, reiškiu mintis meniniais vaizdais, tad jeigu ne Gabrielis, apskritai nebūčiau pradėjusi rašyti.

Pastaruojų metu man neduoda ramiai gyventi keletas dalykų. Iš pradžių maniau, kad man puikiai sekasi visa tai slėpti, bet netrukus jis pamatė. Ir kaip nepamatys – jis viską mato. Paklausė, kaip sekasi tapyti paveikslą, ir aš atsakiau, kad nekaip. Jis įpylė man taurę vyno, kai sėdėjau virtuvėje prie stalo, o jis ruošė vakarienę.

Man patinka stebėti Gabrielį, besisukiojantį virtuvėje. Jis puikus virėjas – elegantiškas, grakštus, tvarkingas. Visai kitoks nei aš. Aš visur palieku netvarką.

– Nagi, kalbėk, – paragino jis.

– Kad neturiu ko pasakyti. Kartais mano galva būna visai tuščia. Sakytum, kapanojuosi giliame purvyne.

– Kodėl tau nepamėginus užrašyti? Tai būtų tarsi dienos įvykių suvestinė. Gal padėtų?

– Ko gero, tu teisus. Reikės pamėginti.

– Ne tuščiai kalbėk, mieloji, o daryk.

– Pasistengsiu.

Jis vis mane ragino, ragino, o aš nė piršto nepajudinau. Paskui, po kelių dienų, jis man įteikė nedidelę užrašų knygelę juodais odiniais viršeliais ir storais baltais lapais. Paglосčiau delnu pirmą puslapį, pajutau, koks jis švelnus, tada pasidrožiau pieštuką ir pradėjau rašyti.

Žinoma, Gabrielis buvo teisus. Man iškart palengvėjo – rašymas leidžia atsiverti, išlieti širdį, suteikia mintims erdvės. Tai tarsi terapija. Aš taip manau.

Gabrielis nieko nesako, bet aš jaučiu, kad jam dėl manęs neramu. O jeigu atvirai – juk privalau kalbėti atvirai, – tikroji priežastis, kodėl sutikau rašyti dienoraštį, yra ta, jog norėjau Gabrielį įtikinti – ir įrodyti, – kad man viskas gerai. Negaliu pakęsti minties, jog savo elgesiu jį skaudinu. Gabrielį aš labai myliu. Jis neabejotinai yra mano gyvenimo meilė. Myliu jį visa širdimi, akiai, kartais meilė jam mane net dusina. Kartais manau...

Ne, apie tai geriau nerašyti.

Mano dienoraštyje turi sugulti mintys ir vaizdiniai, įkvepiantys mane kūrybiniam darbui; dalykai, kurie skatina kūrybinį procesą. Pažadu rašyti tik apie teigiamus, gražius ir paprastus dalykus.

Jokių beprotiškų minčių.

Pirma dalis

Tas, kas turi reginčias akis ir girdinčias ausis, gali įtikinti save, kad joks mirtingasis nemoka laikyti paslapčių. Jeigu lūpos ir tyli, jausmus gali išduoti pirštų galiukai; mintys išdavikės srūva pro visas odos poras.

– Sigmund Freud, „Įvadinis psichoanalizės paskaitų kursas“

I

Alicijai Berenson buvo trisdešimt treji, kai ji nužudė savo vyrą.

Susituokę jie išgyveno septynerius metus. Abu buvo menininkai. Alicija – dailininkė, Gabrielis – garsus mados pasaulio fotografas. Turėjo savitą stilių. Fotografavo perkarusias pusnuoges moteris ne visai padoriomis pozomis. Po mirties jo nuotraukų kainos šoktelėjo iki astronominių aukštumų. Jeigu atvirai, man jo darbai pernelyg lėkšti ir paprasti. Savo kokybe jie nėra iš tolo neprilygsta geriausiems intucijos įkvėptiems Alicijos darbams. Žinoma, aš nesu toks geras meno žinovas, kad galėčiau atspėti, ar Alicijai Berenson kaip dailininkei pavyktų atremti laiko išbandymus. Jos talentą visada temdys prasta jos kaip moters reputacija, tad man sunku ją vertinti objektyviai. Jūs, žinoma, galite kaltinti mane šališkumu. Tačiau aš išsakau tik savo asmeninę nuomonę, kad ir kokia ji būtų. Mano galva, Alicija – genijus. Techniškai tobulai nutapyti paveikslai prikausto žiūrovo dėmesį – tiesiog stveria už gerklės ir laiko suspaudę lyg replėmis.

Gabrielis Berensonas buvo nužudytas prieš šešerius metus. Jam tada buvo keturiasdešimt ketveri. Mirtis jį ištiko rugpjūčio dvidešimt penktąją – itin karštą vasaros dieną; jei pamenate, tą vasarą buvo užregistruota aukščiausia metų temperatūra. Jis mirė per pačius karščius.

Paskutinę savo gyvenimo dieną Gabrielis nubudo anksti. Penkiolika minučių po penkių atvažiavo automobilis, pasiėmė jį iš namų, kur jiedu su Alicija gyveno – šiaurvakarinėje Londono dalyje, Hampstedo Viržyno pakraštyje, – ir nuvežė į Šordiče rengiamą fotosesiją. Ten jis visą dieną ant pastato stogo fotografavo modelius „Vogue“ žurnalui.

Apie Alicijos veiklą tą dieną mažai kas žinoma. Artinosi parodos atidarymas, o iki darbų pabaigos dar buvo toli. Tikėtina, kad ji visą dieną praleido tapydama vasarnamyje sodo gale, kur neseniai buvo įsirengusi studiją. Gabrielis buvo parvežtas namo tik apie vienuoliktą vakaro, nes fotosesija užsitęsė iki vėlumos.

Maždaug po pusvalandžio jų kaimynė Barbė Helman išgirdo šūvius ir paskambino į policiją. Vienuolika trisdešimt penkios nakties iš Haverstoko Kalvos policijos nuovados buvo išsiųstas ekipažas. Jis atvyko prie Berensonų namų greičiau nei per tris minutes.

Pagrindinės lauko durys buvo praviros. Name tvyrojo aklina tamsa. Neveikė nė vienas šviesos jungiklis. Policijos pareigūnai perėjo prieškambarį ir nuėjo į svetainę. Pasišviesdami žibintais apžvelgė kambarį. Aliciją aptiko stovinčią prie židinio. Žibinto šviesoje balta suknelė atrodė kaip giltinės rūbas. Atvykus policijai Alicija nė nesureagavo. Stovėjo sustingusi kaip statula, kaip iš ledo išskobta figūra, akyse išgąstis, tarsi regėtų kažką siaubinga.

Ant grindų gulėjo pistoletas. Netoli jo buvo rastas ir Gabrielis. Jis sėdėjo patamsyje, pririštas prie kėdės viela, ja buvo apraizgytos ir jo čiurnos, ir riešai. Iš pradžių pareigūnai pamainė, kad jis gyvas. Galva kiek pasvirusi į šoną, tarsi būtų buvęs be sąmonės. Bet paskui žibinto šviesoje policininkai pamatė jo veidą – jis buvo suvarpytas kulky. Dailūs bruožai sudarkyti amžiams, likusi tik pajuodusi kruvina masė. Siena už jo apdrėbta kaukolės skeveldromis, smegenimis, plaukais ir krauju.

Kraujo buvo pilna visur – juo aptaškytos sienos, kraujo upeliai sruvo grindimis, tekėjo tarp grindlenčių. Policijos pareigūnų manymu, tai veikiausiai Gabrielio kraujas. Tik iš kur jo šitiek daug? Staiga žibinto spindulio šviesoje kažkas blyksnelėjo – Alicijai prie kojų gulėjo peilis. Dar vienas žibinto blyksnis, ir policininkai pamatė, kad balta Alicijos suknelė aptaškyta krauju. Pareigūnas stvėrė moterį už rankų ir atsuko į šviesą. Alicijos riešų venos buvo perrėžtos – žaizdos šviežios ir smarkiai kraujavo.

Alicija kaip pašėlusiai priešinosi policijos mėginimams išgelbėti jai gyvybę. Prireikė net trijų pareigūnų jai sutramdyti. Moteris buvo skubiai nuvežta į Karališkąją valstybės ligoninę, esančią vos už kelių minučių kelio nuo namų. Pakeliui Alicija susmuko ir nualpo. Moteris smarkiai nukraujavo, bet liko gyva.

Kitą dieną ji buvo perkelta į privačią palatą toje pat ligoninėje. Vėliau, dalyvaujant asmeniniam advokatui, apklausta policijos pareigūnų. Per visą apklausą Alicija nepratarė nė žodžio. Išbalusios bekraujės lūpos retsykiais krusteldavo, bet iš jų neišsprūdo nė vienas žodis, joks garsas. Alicija neatsakinėjo į klausimus. Ji tiesiog negalėjo ar nenorėjo kalbėti. Neprabilo ir teisme klausydamosi kaltinimų dėl Gabrielio nužudymo. Tylėjo suimama, neneigė savo kaltės, bet ir neprispazino.

Alicija visam laikui liko nebyli.

Dėl užsitęsusio tylėjimo ši buitinė drama tapo didžiuoju įvykiu: paslaptimi, neįmenama mįsle, ištikus mėnesius mirgėjusia laikraščių antraštėse ir kaitinusia publikos vaizduotę.

Alicija ir toliau tylėjo. Bet paliko testamentą. Paveikslą. Jį pradėjo tapyti išleista iš ligoninės, kai buvo skirtas namų areštas, laukdama teismo. Pasak teismo paskirtos psichiatrijos ligoninės seselės, Alicija nieko nevalgė ir nemiegojo, ji vien tik tapė.

Paprastai prieš imdamasi naujo paveikslo Alicija šiam darbui ruošdavosi kelias savaites ar netgi mėnesius – piešdavo begales eskizų, dėliodavo ir perdėliodavo kompoziciją, eksperimentuodavo su spalvomis ir formomis. Tai būdavo tarsi ilgas nėštumo periodas, vainikuojamas užsitęsusio gimdymo, nes kiekvienas potėpis keldavo jai didžiulį skausmą. Tačiau šį kartą ji iš esmės pakeitė savo kūrybinio proceso eigą – paveikslą užbaigė vos per kelias dienas po vyro mirties.

Ir to užteko, kad daugelis žmonių už tai ją pasmerktų – toks greitas sugrįžimas į studiją po Gabrielio mirties bylojo apie neįtikėtiną jos abejingumą. Siaubingas šaltakraujės žudikės negailestingumas.

Galbūt. Betgi nepamirškime, kad Alicija Berenson pirmiausia buvo menininkė ir tik paskui žudikė. Man visiškai suprantama, kodėl ji iškart griebėsi teptuko ir dažų, kodėl suskato perteikti drobėje savo sudėtingus jausmus. Šįkart piešti jai buvo lengva todėl, kad ji išliejo susikaupusį sielvartą, nors žodis „lengva“ čia gal ir nelabai tinka.

Tai buvo autoportretas. Pavadinimą ji užrašė kairiajame apatiniame paveikslo kampe šviesiai mėlynomis graikiškomis raidėmis.

Tai buvo vienas žodis:

ALKESTIDÈ

Alkestidė – tai deivė graikų mitologijoje. Su ja susijusi itin liūdna meilės istorija. Alkestidė paaukvoja gyvenimą dėl savo sutuoktinio Admeto, geranoriškai sutinka numirti už jį, kai visi kiti tokiam žygiui nesiryžta. Tai gražus mitas apie pasiaukojimą, tačiau kaip jis siejasi su Alicijos istorija, sunku pasakyti. Tikroji šios aliuzijos prasmė ilgą laiką man buvo nežinoma, tačiau vienąsyk tiesa išplaukė į dienos šviesą...

Betgi aš per daug skubu. Užbėgu įvykiams už akių. Reikia pradėti nuo pradžių ir leisti kalbėti įvykiams. Man nevalia jų gražinti, iškraipyti tiesą ar meluoti. Todėl pasakosiu palengva, neskubėdamas ir apdairiai. Tačiau nuo ko pradėti? Pirmiausia turbūt reikėtų prisistatyti, bet gal dar ankstoka, šiaip ar taip, juk ne aš esu pagrindinis šios istorijos veikėjas. Tai pasakojimas apie Alicijos Berenson gyvenimą, todėl reikia pradėti nuo jos pačios. Ir nuo „Alkestidės“.

Autoportrete Alicija vaizduoja save namie, savo studijoje, prabėgus kelioms dienoms po vyro nužudymo. Ji stovi prie molberto su teptuku rankoje. Visiškai nuoga. Kūnas nutapytas nepriekaištingai tiksliai: šviesiai rudų plaukų sruogos krenta ant kaulėtų pečių, po peršviečiama oda matyti mėlynos gyslos, ant abiejų riešų – dar nesugiję randai. Tarp pirštų teptukas. Nuo jo varva raudoni dažai, o gal kraujas? Ji vaizduojama tapybos procese, bet drobė dar tuščia, moters veidas

irgi bejausmis. Galva pasukta į šoną, žiūri per petį tiesiai į mus. Burna pražiota, lūpos praverptos. Ir nebyli.

Vykstant teismo procesui Žanas Feliksas Martinas, nedidelės paveikslų galerijos Soho rajone, atstovaujanti Alicijai, savininkas, priėmė kontroversišką sprendimą, daugelio manymu, sensacingą ir makabrišką – išeksponavo „Alkestidę“. Tai, kad paveikslo autorė šiuo metu teisiama už savo vyro nužudymą, ilgoje galerijos istorijoje reiškė, jog prie galerijos durų nusidrieks ilgiausios eilės.

Aš, apšviestas gretimos sekso reikmenų parduotuvėlės raudonų neoninių lempučių šviesų, taip pat stovėjau eilėje kartu su kitais gašliais meno mylėtojais ir laukiau. Smalsuoliai vienas paskui kitą iš lėto smuko į galeriją. Įžengęs pro duris minios iškart buvau nutemptas prie paveikslo – panašiai būna, kai kokiame nors apsėstame name susijaudinusių žioplių minia pagauna tave ir ima nešti per kambarius. Galiausiai atsidūriau eilės priekyje – ir išvydau „Alkestidę“.

Žiūrėjau į paveikslą, įdėmiai žvelgiau į Alkestidės akis stengdamasis suvokti, ką jose regiu, bandžiau ką nors suprasti, bet paveikslas buvo man neįkandamas. Alicija spoksojo į mane lyg nebyli kaukė – neperprantama, nesuvokiama. Jos veide neįžvelgiau nei kaltės, nei nekaltumo.

O kitiems ją perprasti sekėsi gerokai lengviau.

– Blogio įsikūnijimas, – šalimais sukuždėjo kažkokia moteris.

– Iš tiesų, – pritarė jai draugė. – Šaltakraujė kalė.

Pala pala, neskubėkit, pamaniau, Alicijos kaltė dar neįrodyta. Bet, tiesą sakant, tokia nuomonė jau buvo suformuota iš anksto. Visi laikraščiai nuo pirmos dienos pakrikštijo ją piktadare, fatališka moterimi, juodąja našle. Siaubūne.

Pliki faktai bylojo paprastą tiesą: Alicija buvo rasta viena prie Gabrielio lavono; ant pistoleto tik jos vienos pirštų at-

spaudai. Niekam nekilo abejonių, kad tai ji nužudė Gabrielį. Tačiau *kodėl* jinaį jį nužudė, taip ir liko mįslė.

Žmogžudystė buvo plačiai aptarinėjama, spaudoje, per radiją ir rytinėse pokalbių laidose televizijoje keliamos įvairios nužudymo versijos. Buvo kviečiami ekspertai, kad paaiškintų, pasmerktų ar pateisintų Alicijos veiksmus. Anot vienu, ji veikiausiai tapo būtinės dramos auka, gyveno engiama ir spaudžiama, kol galiausiai neištvėrė ir pratrūko. Anot kitos versijos, tai buvęs nenusisekęs seksualinis žaidimas – juk vyras rastas pririštas prie kėdės, argi ne? Kiti įtarinėjo tai buvus senamadišką pavydą – gal įsipainiojo kita moteris ir pastūmėjo Aliciją link žmogžudystės? Tačiau teisme Gabrielio brolis apibūdino Alicijos vyrą kaip ištikimą, karštai savo žmoną mylintį sutuoktinį. Na, o kaip dėl pinigų? Iš vyro mirties Alicija nebūtų pasipelnusi – ji pati turėjo pinigų, buvo paveldėjusi iš savo tėvo.

Taigi spėlionės apie nužudymo motyvus ir atkaklų Alicijos tylėjimą ir toliau nesiliovė – atsakymų nebuvo, o klausimų vis daugėjo. Kodėl ji atsisako kalbėti? Ką tai reiškia? Gal ji ką slepia? Ką nors gina? Jeigu taip, tai ką? Ir kodėl?

Tuo metu, pamenu, aš vis galvodavau: kol visi plaka liežuviais, rašinėja ir ginčijasi aptarinėdami Alicijos poelgi, šių smarkių ir triukšmingų veiksmų šerdis yra tuštuma – tyla. Nebyli tarsi sfinksas.

Teisme teisėjas skeptiškai vertino atkaklų Alicijos nenorą kalbėti. Anot vyriausiojo teismo teisėjo pono Alverstouno, nekaltieji itin garsiai gina savo nekaltumą, esą tai gana dažnas reiškinys. O Alicija ne tik pasirinko tylą, bet ir nerodė jokių atgailos ženklų. Per visą teismo procesą neišspaudė nė ašarėlės – šis faktas buvo itin plačiai aptarinėjamas spaudoje, – veido išraiška taip ir liko nepakitusi – šalta. Sustingusi.

Kaltinamosios advokatui neliko nieko kito, kaip tik prašyti teismo pripažinti ją ribotai pakaltinama dėl psichinės

būklės: esą Alicija nuo seno skundėsi įvairiomis psichinėmis bėdomis. Manoma, tai prasidėję dar vaikystėje. Teisėjas daugumą šių tvirtinimų atmetė kaip gandas ar nuogirdas, tačiau galiausiai leidosi palenkiamas ir įtikinamas profesoriaus Lazaro Diomedo, Imperatoriškojo koledžo teisminės psichiatrijos profesoriaus ir Šiaurės Londono Grovo psichiatrijos klinikos direktoriaus, vadovaujančio Saugomų ligonių teisminės medicinos skyriui. Profesorius Diomedas atkakliai tvirtino, esą Alicijos atsisakymas kalbėti yra akivaizdus rimtų psichinių jos negalavimų įrodymas, todėl ir nuosprendis turėtų būti atitinkamas.

Tai buvo išsisukinėjimais paremtas tvirtinimas to, ko psichiatrai nelinkę rėžti tiesiai šviesiai: anot Diomedo, Alicijai negerai su galva.

Toks aiškinimas buvo vienintelis logiškas ir suprantamas: juk ji pririšo žmogų, kurį mylėjo, prie kėdės ir iš visai arti šovė jam į veidą, o paskui neatgailavo, nieko nepaaiškino ir apskritai nekalbėjo. Vadinasi, jai tikriausiai pasimaišė protas.

Neabejotinai pasimaišė.

Galiausiai vyriausiasis teisėjas ponas Alverstounas patenkino prašymą dėl riboto pakaltinamumo ir pasiūlė prisiekusiesiems priimti atitinkamą nuosprendį. Alicija buvo pervežta į Grovo psichiatrijos ligoninę ir atiduota tam pačiam profesoriui Diomedui, kurio liudijimas ir nulėmė teisėjo sprendimą.

Tiesa ta, kad jeigu Alicija iš tikrųjų nebūtų buvusi kuoktelėjusi – tai yra jeigu jos tylėjimas būtų buvęs apsimestinis, jeigu ji būtų tobulai vaidinusi siekdama paveikti prisiekusiuosius, – tai būtų buvę galima vadinti sėkme. Užuoat praleidusi daug metų už grotų, o jeigu dar pradėtų greitai sveikti, po kelerių metų ji būtų buvusi išleista iš ligoninės. Taigi dabar būtų pats laikas pradėti apsimentinėti, kad sveiksta, taip? Kartkartėmis išlementi vieną kitą trumpą žodelį, paskui dar

kelis, neskubant parodyti vieną kitą ženklą, kad gailisi. Bet ne. Bėgo savaitės ir mėnesiai, slinko metai, o Alicija vis tylėjo.

Paprasčiausiai tylėjo, ir tiek.

Galiausiai nusivylusi spauda, nesulaukusi jokių reikšmingesnių pokyčių, liovėsi domėjusis Alicija Berenson. Moteris buvo nustumta į trumpam išgarsėjusių žudikių būrį; veidai dar prisimenami, bet pavardės jau pamirštos.

Reikia pripažinti, užmiršo ne visi. Daugelis – tarp jų ir aš – ir toliau liko apžavėti mito apie bežadę Aliciją Berenson. Man, psichoterapeutui, buvo aišku, kad Gabrieliui mirus moteris patyrė didžiulę psichologinę traumą ir kad jos tylėjimas – tokios traumos įrodymas. Neįstengusi atsitokėti po to, ką padarė, Alicija ėmė trypčioti vietoje ir galiausiai visai sustojo, kaip sustoja visiškai sugedęs automobilis. Man kilo noras vėl ją sugrąžinti į gyvenimą – padėti Alicijai papasakoti savąją versiją, išsigydyti sielos žaizdas ir pasveikti. Man kilo noras ją suremontuoti.

Nenorėdamas per daug girtis pasakysiu, kad jaučiausi galįs pagelbėti Alicijai Berenson. Esu teismo psichoterapeutas ir turiu daug patirties, kaip dirbti su itin pažeidžiamais ir visuomenės sugadintais asmenimis. Alicijos Berenson gyvenimo istorija tam tikra prasme panaši į manąją, tad mano jausmus jai galima pavadinti empatija.

Deja, tuo metu aš dar dirbau Brodmoro ligoninėje, ir pagalba Alicijai taip ir būtų likusi neįgyvendinama svajone, tačiau netikėtai padėjo pats likimas.

Prabėgus šešeriems metams po to, kai Alicija buvo paguldyta į Grovo ligoninę, čia atsirado laisva teismo psichoterapeuto vieta. Vos tik išvydęs skelbimą iškart supratau, kad tai mano šansas. Pasitelkiau visą drąsą ir pasiprašiau darbo.